

עומקא דפרשה

המחבר לחברות או שיעור קובעי עיתים

מודגת נבואת בלעם

פרשת בלעם

שער הציון

בלעם בעל מום

קרבנות בלק ובלעם

פר' בלק - בענין נבואת בלעם

הנבואה על המשיח

בס"ד ערב ש"ק י"ג תמוז תשע"ז

דין 'בעל מום' נבואת בלעם

הרב צבי רותן

יש להעיר בהא דבלעם היה נביא והרי כתב הרמב"ם פרק ז' מהל' יסודי התורה ה"א "מיסודי הדת לידע שהקל מנבא את בני האדם, ואין הנבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה גבור במדותיו כו' שלם בגופו וכו'", וכיון שבלעם היה חגור ושתום העין איך חלה בו הנבואה.

והנה מרע"ה היה כבד פה וכבד לשון, ויש לדון האם זה חשיב מום שכבר לא חשיב שלם בגופו, והרי מצינו דשינוי קול חשיב מום, עי' סוטה יב., ועל כרחך דבמשה רבינו לא נאמר דין זה.

וביאר הענין נראה לומר עפ"י הדברים הידועים ששונה נבואת משה רבינו משאר הנביאים דכל הנביאים רואים בחלום ובמשל אך משה רבינו פה אל פה אדבר בו שאין שם משל אלא רואה הדבר על בריו בלא חידה ובלא משל, וביאר המהר"ל דיסקין במאמר לסיום שמשה ראה את הכל באספקלריא מאירה ולא היה שייך שום פי' אחר משא"כ שאר הנביאים רואים דרך אספקלריה שיש לה גוונים, וכאדם הרואה דרך זכוכית צבועה, אשר כפי צבעה כך נראה לו כל מה שרואה דרכה, וכל שנפשו זכה ובהירה רואה הפתרון צח ומצוחצח.

והנה גבי בלעם נאמר בחז"ל שלא קם כמשה בישראל אבל באומות העולם קם ומנו בלעם והיינו שאף בלעם כיון שהיה לו מידות רעות ואם היה צריך לפרש את הנבואה היה עושה זה לרעה לכן אף בלעם קיבל נבואה ברורה בלא פירושים, ובזה היה דומה לנבואת משה שראה באספקלריה המאירה, אף שבמהותו היה עין רעה, ולכן בלעם קיבל את הנבואה נופל וגלוי עיניים, ולא כמשה שהיה פה אל פה אדבר בו. ומבואר מאמר חז"ל בגמ' ב"ב דף י"ד שמשנה כתב ספרו ופרשת בלעם, דכיון שבלעם קיבל דבר ברור לכן חשיב פרשה של בלעם בנפרד.

ועפ"י נראה, דכל הטעם שצריך שיהיה הנביא שלם בגופו כתב הרמב"ם במורה נבוכים ח"ב פרק ל"ו שהנביא צריך להיות שלם בגופו כדי שכח ההבנה שלו בראית הנבואה תהיה חזקה, ולא יטעה בפירושה עיי"ש, ולפי"ז א"ש דכיון שבלעם קיבל נבואה ברורה אין חסרון במה שהיה בעל מום, וכמו כן במשה רבינו אף אם נימא שכבד פה וכבד לשון הוי מום, אין בזה חסרון, דבנבואה ברורה ואספקלריא המאירה אין חסרון במה שאינו שלם בגופו, ודוק.

[והראוני שבעיקר הענין כבר עמד בדרשות הר"ן (דרוש ה'), וכתב דגבי מרע"ה היה זה ענין מכוון להוכיח שעניינו בכח אלוהי, שלא יבואו לטעות שעל ידי דיבורו הצח הצליח לשכנע את עם ישראל באמונת הקל. וע"ש שעמד גם בקושיא מבלעם, ותיירץ דהשרה ה' שכנתו עליו אף שלא היה ראוי כדי שלא יהיה פתחון פה לאומות העולם כדאי בספרי.]

עוד הראוני שהאברבנאל (פר' וזאת הברכה ד"ה הספק הי"ד) הקשה כך להדיא וז"ל: "ויותר זר מזה שיעשו בלעם במדרגת משה, ואיך יהיה אדם חסר מכל שלמות גופי ונפשי כמו שהם ז"ל עצמם אומרים מבלעם, עולה במעלה עליונה כזאת שרשע כמוהו יהיה שוה בנבואה לאדון הנביאים".

והאריך בזה טובא (שם לד, ו) והביא את ביאורו של רבי חסדאי שאמנם בלעם לא היה ראוי למדרגת נבואה כלל, אלא היה נס יוצא מגדר הטבע שעל אף שלא היה ראוי במדותיו ובגופו, התנבא [לצורך ישראל ולזמן זה בלבד]. ועוד כתב שבאמת בלעם לא נקרא בשום מקום בשם נביא, כי אם בשם קוסם. כי זה היה עניינו באמת, אלא שלצורך ישראל ניבא לאותה שעה כשם שמאותה סיבה בעצמה בא הדיבור גם כן לאתונו. אבל לא הגיע בלעם למעלת מראה הנבואה

כנביאים האמתיים. עיי"ש שהרואים בכוכבים המעוננים והקוסמים נקראים 'נביאים לאומות העולם' מכיון שהם מגידי עתידות [שבבילם].

פרשת בלעם

הרב ישראל מנחם וינגרטן

א. הנה כל ענין בלעם ואתונו וכל תהלוכותיהם בפרשתין תמוה מכל צד: א] צריך תלמוד, מיהו ומהו בלעם; דמחד לכאורה הוא מקדש שם שמים כשמכריז שכל כוחו הוא מה', וכן כתבו בחז"ל שהיה נביא כמשה ויותר ממנו [ספרי ברכה פיסקא טז]. ומאידך הריהו שפל אנשים, בועל אתונו, כזבן, ומחטיא הרבים. ולא עוד, אלא אפי' בתוך זוועת עונשו בגהינם מעיז פניו לעוץ לאונקלוס 'לא תדרוש שלומם וטובתם כל ימך לעולם' [גיטין נז.], ובאמת הא גופא תימה שעל אף טינופו זכה להתנבא כמשה. **ב] כל תכלית האתון והמלאך שתום ורחוק מהבנתנו, דמהי סיבת הופעתם בפרשתין ואיזו תועלת היתה מהם לישראל.**

ב. והנראה בביאור כל הסוגיא, ובהקדם יש לברר מדוע נברא פי האתון במיוחד בבין השמשות של ערב שבת.

ג. והנה זמן זה דבין השמשות דערב שבת יחודי הוא מכל הזמנים, דזאת ידענו שימי החול - חולין הם, והשבת - קדש, ואין ביד אדם להפכם ולשנותם זה מזה. **אמנם** שונה מהם זמן זה דבין השמשות דערב שבת, שביסודו הוא חולין, ואולם להלכה ולמעשה הוא מסור ביד היהודי לעשותו קדש, 'תוספת שבת'.

[ועי' תוס' ברכות כז. ד"ה דרב דתוספת שבת היא מן התורה, ומיהו היא חובת האדם לקבלה על עצמו, וע"ע בפרי מגדים או"ח, אשל אברהם סי' רסא שכי' וז"ל: 'גם להרמב"ם פרק ט' מהלכות טומאת מת כל ספק מן התורה שריא יש לומר תוספת שבת הוא בין השמשות' עכ"ל, והיינו כנ"ל דתוספת שבת - המסורה לאיש הישראלי - תקפה להעשות שבת מדאורייתא].

ואף בזאת יתירים ישראל על העמים, ומברכים ומקדשים: 'אשר קדשנו במצוותיו ורצה בנו ושבת קדשו ... הנחילנו זכרון למעשה בראשית כי בנו בחרת ... כל העמים וכו'.

ד. ומתעמים הם הגויים על ריחוקם ומניחים הם לבוא לידי כך ובלבד שיהא בהם נביא כמשה. [וכן יהיה לעת"ל כשיתבעו שכרם בטענתם שאילו היו נכפים 'הר כגיאית' כישראל, היו עובדים לה', ואז מצטוים בסוכה, ועושים, וקודרת להם החמה, ובוועטים ויוצאים בפחי נפש, כדאי בע"ז ג.]

ה. ובאמת טעות היתה בידם, לפי שמי שאינו מבני ברית אברהם אינו מסוגל לכך, דאע"פ שבראשם יכולים הם להשיג ענייני רום, עכ"ז מופקעים הם מחיבור למצוות, ומפני שכל הוויתם נמצאת בגשמיותם ובתאוותם, עד שאפילו ז' מצוות שניתנו להם נלקחו מהם. וכן היא ההלכה, שמחשבת רשע של האומות, מחשב להן הקב"ה מחשבה רעה למעשה, אבל בישראל אין הקב"ה מצרפה למעשה, ורק מחשבה טובה מצטרפת למעשה [פירוש הרע"ב דברים כו ה', ומקורו בקידושין מ].

וביאר זה, כנ"ל, מכיון שהיהודי במהותו הוא דבוק בטובה, אך בגוי מחשבה רעה מצורפת למעשה. ועי' באור החיים דברים ד ד.]

ו. ונבחר בלעם להוכיח גדר רוע האומות, וכן עשה כשרוממות שבח ה' בגרונו, וחמדת ממון בלק ובעילת אתונו במעשיו, וכמאמרם עליו 'עושה מעשה זמרי ומבקש שכר כפנחס'.

ז. ואין לך משל נפלא להראות לו לבלעם את סתירתת ושפל מציאותו, יותר מאשר אתון שיכולה לפצות פה באדם אבל כל כולה אתון, ובלעם הוא הנמשל, שהוא דובר גבוהה אבל בשר חמורים בשרו ותאוותם תאוותו, [ועי' אוה"ח כה ח].

ח. וכמעט הצליח הוא ברשעו, בעצת פעור, להוכיח שאף ישראל קרובים להלכד ברשת יצר הרע כשמגבירים עליהם את הנסיון [כבגמ' שם], אלא שבא פינחס בצדקו והוכיח והוציא לאור את עיקר גודל ועצם קדושת נשמת ישראל, המובדלת מן העמים.

מדרגת הנבואה אצל בלעם

הרב אשר בלוי

הנה נבואת בלעם היא אחד הדברים המופלאים ביותר שהיו, דהרי נבואה היא פסגת המעלות שהאדם זכה להתקרב ליוצרו עד כדי נבואה ולכן "אין הנבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה גיבור במידותיו ולא יהיה יצרו מתגבר עליו... והוא מתקדש והולך..." וכמו שהאר"י הרמב"ם פ"ז מיסודות ה"א וא"כ פלא הוא הא"י בלעם עם כל שחיתותו ומידותיו הרעות דילג על כל זה וזכה לנבואה ובש"ת מהר"ל (עמ' 142) הוסיף להקשות איך יתכן שזכה לנבואה כמ"ר באספקלריה מאירה מה שלא זכה אף נביא בישראל.

אמנם ידוע מה שהביא רש"י מתנחומא "מפני מה השרה הקב"ה שכניתו על עכו"מ רשע שלא יהיה לגויים פתחון פה לאמר אילו היו לנו נביאים היינו חוזרים למוטב" אך אכתי צריך להבין האם באמת לצורך ענין זה חרג הקב"ה מכללתנאים הנצרכים להשגת נבואה? גם יל"ע מה מהני שהשרה שכניתו על בלעם אכתי יטענו הגויים שאם היה משרה על גוי שאינו רשע ומושחת כבלעם היה מחזירם למוטב. ובאמת בלשון התנחומא והמדר"ר לא מוזכר "היינו חוזרים למוטב" אלא "פתחון פה לומר אתה ריחקתנו ולא נתת לנו כשם שנתת ליש"ר" ובלשון המדרשים היה אפשר לפרש דאין הכונה שהנביא היה מעוררם לטוב אלא שהיו רואים שהקל מנבא גם לאיש מהם והם לא מרוחקים ממנו אבל ברש"י צ"ע וכנ"ל.

ונראה בזה בס"ד דבאמת נבואת בלעם אין פירושו ששרו הכללים לצורך ענין מסוים אלא שנבואת בלעם היא סוג נבואה אחר לגמרי כלל לא מסוג הנבואה שיש ביש"ר כדלהלן: נבואה שאנו זוכים לה היינו שהאדם עובד ומקרב עצמו ליוצרו ומשכיל בחכמות ופורש מכל שאר עיניו החומר וכי וככל שעולה הרי הקב"ה מקרבו יותר וכמו שדרשו "אדם מקדש עצמו" וכי וכן אמרו "הי צילך, כצל הזה וכי וכשעלה עד מאוד זוכה שה' מקרבו עד כדי נבואה וכיון שזה תלוי בעבודתו "הנביאים מעלות מעלות הן כמו שיש בחכמה..." (רמב"ם שם ה"ב) משא"כ נבואת בלעם הוא ענין אחר לגמרי דאכן בלעם עצמו הוא אבי אבות השחיתות ולא השיג שום מעלה אלא שהיה צורך טכני ליתן נבואה בגויים אז שמש בלעם כמעשה קוף בעלמא וע"ד שאמרו "מעשה עץ שימש" וכמו שאר ניסים שנעשים בדומם דלא נתעלה אותו הדומם דזה דבר זמני ולא קנין שלו ולכן" במשך היובל המה יעלו בהר "

וניתן להוסיף דנביא שהגיע לנבואה נקרא שליח ה' דה' חפץ בו והוא שליחו וכלשון המוזכר על מ"ר "השליח" אבל בלעם **שלא הגיע לנבואה** אלא הנבואה **באה אליו** לא מוגדר שליח כי לשליחות צריך דעת וחבור ורצון של המשלח ליצור שלוחו כמותו ובלעם "מעשה קוף בעלמא" שזה מוזכר היכן שאי"צ שליחות עיין מעילה כ"א א'.

ובזה מבואר מה שהביא רש"י " כאדם שהולך אצל פילגשו בלילה" והחילוק המהותי בין אישה לפילגש דהנושא אישה הוא כדי להתחבר עימה מתוך רצון להתחבר עם המושפע משא"כ פילגש אינו אלא לצורך צדדי אחר, והכי נמי החילוק בנבואה דיש' שנתעלה וראוי לנבואה אזי כביכול הקב"ה מתאוה להתחבר עימו וכמו שאמרו" נתאוה הקב"ה להשרות שכניתו בתחתונים" ובנפח"ח הביא "שיהא לו שותפות בתחתונים" אבל בלעם ח"ו שהקב"ה ירצה בו דאפי' עם מעט גאווה " אין אני והוא יכולים לדור וכו'" ועתה יל"פ הא"י מהני נבואת בלעם לשתום פי הגויים דהויכוח שלהם עם הקב"ה היה מי צריך להתחיל דהם טענו שאם היו מקבלים השפעה אלוקית היו חוזרים למוטב וזה משיבם מבלעם שלא הועיל ההשראה הכי גדולה אם האדם לא יפתח בעצמו ועל פי דרכיו למדנו שלחכות שה' יתן לפני שהאדם עושה פתח זה השקפת הגויים.

ויל"פ עוד הא שקיבל באספקלריה המאירה דכידוע הקב"ה מצידו לא מסתיר כלום אלא הירחוק מצד האדם ולכך בישראל כמה ששבר יותר מחיצות יזכה לדרגה גבוהה יותר אבל בלעם שקיבל נבואה בלי להתעלות קיבלה לפי מה שהיא מצידו יתברך והבן.

והנה עד כאן נקטנו שבלעם אכן הי' נביא וכן מש' בחז"ל בדוכתי טובא. אמנם יש בגמ' "השתא דעת בהמתו לא הוה ידע דעת עליון הוה ידע אלא שהי' יודע לכיון וכו' ומשמע שלא הי' נביא. ואולי יודע דעת עליון זה יותר מנביא, אמנם לכאורה מהא דלא ידע מה בדעת בהמתו להשיבו (ערש"י סנהדרין ק"ה ב') מוכח דגם נביא לא היה.

אמנם גם ברמב"ן כ' בקרא ד"ויגלה" עיני בלעם" מכאן שלא הי' נביא עי"ש בכל דבריו, וצ"ב בשיטתו א' מה הראיה הא' ה' הסתיר ממנו המלאך וכדפרש"י. וגם הגמ' לא הוכיחה מזה וכמו שכ' רש"א בע"ז, ואולי ראיתו רק מהלשון. ב' מה שהוכיח מדנקרא קוסם כבר הקשו כן בחלק ואמרו תחילתו נביא וסופו קוסם. ג' מה שכ' דלא זכה אלא בשביל ישראל ולכבודם לכאוי דלא כחז"ל במדרשים. ד' מה שכ' דחלילה שישלחו יד בנביא ה' לכאוי תמוה דהא כל נביא שחיב מיתה נהרג ואפי' ישראל ואפי' הוא מתנבא כעת. ה' ראיתו מהמדרש צ"ע דהא אין רא"י שבתחילה לא הי' נביא ואם הוכיח מהלשון "רוה"ק" הא טובא מוזכר גם שהי' נביא וצ"ע.

פרשת בלעם - הנבואה על משיח בן דוד

הרב אברהם יונברג

בהלכות מלכים בהמשך ביאור הסוגיה של ימות המשיח, כותב הרמב"ם הגבלה על ההתעסקות בנושא זה: "אין סדור הוויית דברים אלו ולא דקדוקיהן עיקר בדת, ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות, ולא יאריך במדרשות האמורים בענינים אלו וכיוצא בהן, ולא ישימם עיקר, שאין מביאין לא לידי יראה ולא לידי אהבה, וכן לא יחשב הקצין, אמרו חכמים תפח רוחם של מחשבי הקצים, אלא יחכה ויאמין בכלל הדבר כמו שבארנו" (הלכ' מלכים יב,ב). בפשטות משמע שיש לדעת את העיקר הזה שבאמונה, ללא הפרטים וללא ההרחבה. אלא שיש להבין את ההגבלה הזו שהרי הרמב"ם עצמו כותב בהרחבה על מטרתה של הגאולה ועל החכמים והנביאים שנתאוו לימות המשיח (בהלכ' מלכים י"א, י"ב. בהלכ' תשובה ח, ט, טב. בפיה"מ"ש חלק, בסוף מסכ' עדויות ובאגרותיו).

אולי אפשר ליישב על פי מה שכתב בהלכות מלכים תחילת פרק י"א: "המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה, ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל, וכו'. וכל מי שאינו מאמין בו, או מי שאינו מתחב לביאתו, לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר, אלא בתורה ובמשה רבינו, שהרי התורה העידה עליו שנאמר: וְשֵׁב ה' אֶלְהֵינוּ אֶת שְׁבוּתֵנוּ וְרַחֵמֵנוּ וְשֵׁב וְקַבְּצֵנוּ וְגו' אִם יְהִי דַחַךְ בְּקֶצֶה הַשָּׁמַיִם וְגו' וְהִבְיָאֵנוּ ה' [אֶל הָאָרֶץ] (פי' נצבים ל, ב-ה). ואלו **הדברים המפורשים בתורה** הם כוללים כל הדברים שנאמרו על ידי כל הנביאים. **אף בפרשת בלעם נאמר** ושם ניבא בשני המשיחים - במשיח הראשון שהוא דוד הושיע את ישראל מיד צריהם, ובמשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל מיד בני עשו. ושם הוא אומר: אֶרְאֶנּוּ וְלֹא עָתָה - זה דוד, אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קְרוֹב - זה המלך המשיח, דָּרַךְ כּוֹכַב מִצְעָקָב - זה דוד, וְקָם שִׁבְט מִיִּשְׂרָאֵל - זה מלך המשיח, וּמִחַץ פְּאֵתֵי מוֹאָב - זה דוד, וכן הוא אומר ויך את מואב וימדדס בחבל, וְקָרַקְרַק פֶּלַגְגֵי שֵׁת - זה המלך המשיח שנאמר בו ומשלו מים עד ים, וְהָיָה אֲדוֹם יְרֵשֶׁה - זה דוד, שנאמר ותהי אדום לדוד לעבדים וגו', וְהָיָה יְרֵשֶׁה [שְׁעִיר אִיבִי] וְיִשְׂרָאֵל עֹשֶׂה חֵיל - זה המלך המשיח שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון וגו'. (פי' בלק כד, יז-ט).

שם בפרשת נצבים אומר משה רבינו באותם "**הדברים המפורשים בתורה**", שהמטרה בגאולה העתידה, כדי שישובו בתשובה וישונו לארצם. כלשון הרמב"ם בהלכות תשובה "ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה, וכבר הבטיחה תורה סוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין, שנאמר: וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עֲלֵיךְ פֶּלַח הַדְּבָרִים וְגו' וְשִׁבְטָתָ עַד ה' אֶלְהֵינוּ וְגו' וְשֵׁב ה' אֶלְהֵינוּ אֶת שְׁבוּתֵנוּ וְרַחֵמֵנוּ וְשֵׁב וְקַבְּצֵנוּ וְגו' (רמב"ם תשובה ז,ה). משה רבינו לא מדבר שם על המשיח מזרע דוד, כי על כך באה פרשת בלעם המתנבא עליו. חלוקה זו מבוארת ברמב"ם כשכתב את יסודות האמונה: "היסוד השנים עשר - ימות המשיח, והוא להאמין ולאמת שיבא ולא יחשב שיתאחר... ומי שהסתפק בו או נתמעט אצלו מעלתו כפר בתורה, שיעיד בו בתורה בפירוש **בפרשת בלעם ופרשת אתם נצבים**. ומכלל יסוד זה שאין מלך לישראל אלא **מבית דוד ומזרע שלמה בלבד** וכל החולק על המשפחה הזאת כפר בשם השי" ובדברי נביאיו" (פיה"מ"ש חלק). התוספת שבתורה העיקר הזה "**ומכלל יסוד זה** שאין מלך לישראל אלא **מבית דוד** וכו'" נאמרה בפרשת בלעם, מכאן, מהסגנון רמזי בנבואתו, באות כמה מסקנות. האחת, היות ומשיח בן דוד נכתב ברמז בפרשת בלעם, לכן יש להשאיר את כל פרטי המהלכים והזמן של ביאתו באופן של "די לחכימא ברמיזא" ואין להאריך בהגדות וכו'. (ראה הלכות מלכים י"ב,א, "כיוצא באלו הדברים בענין המשיח הם משלים"). כמו כן היות וכתוב בנבואתו: "אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קְרוֹב - זה מלך המשיח", שהאמונה בביאתו צריכה להיות תמיד בגדר של "**ולא קרוב**" ומכאן "אמרו חכמים: תפח רוחם של מחשבי הקצים".

בכך מבוארת שיטתו. היות ומטרת הגאולה שנאמרה לבני ישראל, נכתבה בתורת משה רבינו בפירוש ובהרחבה בפרשת נצבים, מכאן למד הרמב"ם שיש לחזק אותנו במטרת הגאולה בפירוש ובהרחבה. אבל את מה שיביא המשיח על שאר האומות, נאמר למשה רבינו לכתוב ב"פרשת בלעם" דווקא ברמז לכן יש לקיימה ברמז.

עוד נתבונן בפרשה זו הבאה מבחוץ, כדי שיגלה לכולם את המטרה של ימות המשיח, כולל למי שנשארו מבחוץ ועדיין לא זכו להקרא בשם "בני אדם" (יבמות סא,א. ראה מהר"ל נצח ישראל תחילת פ' נז). בלעם המתנבא על דוד המלך בדווקא ורק הוא יכול לתקן את כל העולם כולו. דוד המלך שקיבל את שבעים שנות חייו מאדם הראשון, מזרעו יצא מלך המשיח שעליו נאמר "וְקָרַקְרַק פֶּלַח גִּנְיֵי שֵׁת" - בנו של אדם הראשון, להחזירם למעלת "בני אדם" - בני האדם הראשון (ע"פ פדר"א י"ט. ב"י או"ח תקפ"ב "דוברך". שלה"ת ת"א מקץ אות י"ד עיי"ש). לכן מביא הרמב"ם בתוך סוגיית המשיח את סוגיית הנצרות והאיסלאם, ללמדנו שבני אומות העולם לא מצליחים לקבל צורה של חיים נכונים והם תועים ומטעים בהשפעת נביאי השקר - תלמידיו של בלעם הרשע. כך כתב בסוף פרק יא "וכל הדברים האלו של ישוע הנצרי ושל זה הישמעאלי שעמד אחריו אינן אלא לישר דרך למלך המשיח ולתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד. שני כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד... וכשיעמוד המלך המשיח באמת ויצליח וירום וינשא מיד הם כולן חוזרין ויודעים ששקר נחלו אבותיהם ושנביאיהם

פער הליון

נביא לאומות העולם

אי' בב"ב (טו): שבעה נביאים נתנבאו לאומות העולם ואלו הן בלעם ואביו ואיבו אליפז התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי ואליהוא. ועי"ש בגמ' (יד): משה כתב ספרו ופרשת בלעם, וכ' התורה חיים דאינו על הברכות שהם ודאי צרכי משה ותורתו, אלא על הנבואה הרביעית דכתיב לכה איעצך וגו' דעיקרה לעובדי כוכבים, והיה אדום ירשה, שעיר ועמלק.

ועי' במ"ר (פר' כ) לכך נכתבה פרשת בלעם להודיע למה סילק הקב"ה רוח הקדש מעובדי כוכבים שזה עמד מהם וראה מה עשה.

ואי' בספרי (וזאת הברכה שנו) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה בישראל לא קם אבל באומות העולם קם ואיזה זה זה בלעם בן בעור.

וכתב על זה בעה"ט (יתרו יח"ט) אבל באוה"ע קם, **קבלתי שפירושו באומות העולם קם לשעה**, פירוש לפי שעה, כמו שהיתה מדברת לשעה ולא בהתמדה. (עי' לק' בענין בלעם הקוסם).

ובצרו המור כתב לפרש כי כמו שמשא לא קם נביא כמוהו בישראל. כן באוה"ע לא קם אדם אחר כמו בלעם.

והר"י אברבנאל (דברים לג ספק י"ד) לאחר שתמה איך התירו חז"ל שם נביא על איש מאוה"ע בהיות מקובל אצלם שבקש משה רבינו **שלא ישרה הקב"ה שכינתו כי אם על ישראל** שנאמר "ונפלינו אני ועמך" ושהודה לו הקב"ה שנאמר "גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה".

וביאר בשם רבי חסדאי שבדר"כ נבואה היא במנהג הטבע, אלא שמדרגת מרע"ה היה דבר יוצא מהטבע, [כדי לקבוע בנפשינו שלמות התורה ונצחיותה ושאינן ראוי לשמוע לנביא זולתו]. ועי' אמרו בישראל לא קם אבל באומות העולם קם, שגם נבואת בלעם היתה שלא בדרך הטבע, כיון שלהשגת הנבואה צריך הכנות ושלמויות שבלעם הרשע היה חסר אותן, ולכן כינה אותו הכתוב בקוסם.

נבואת בלעם

כ' הרמב"ן בפר' (כג,טז) שרק עתה לכבוד ישראל עלה האיש הזה להתנבא במדת רחמים בשם הגדול אשר נגלה למשה. וזהו מ"ש בעה"ט (לעיל) שהיה רק לשעה. ועי' בספר העיקרים (מ"ג פ"ב) שבלעם הגיע למדרגת נבואה רק בשביל ישראל כדי שיברכם, אבל לא שתשוה מדרגתו למדרגת משה חלילה.

וכ"ד רבי חסדאי שהביא ר"י אברבנאל (שם) כנ"ל, שבלעם היה בעצם קוסם, "אלא שבהיות אצל בלק נתנבא ע"ד נס ופלא, וזה להשגחה על ישראל שלא יקלל". כלומר שבלעם **לא היה נביא**, אלא שנעשה נס שעל אף מדרגתו השפלה, קיבל מדרגת נבואה לזמן קצר.

ועי' רמב"ן (כד,ד) שביאר עפ"י הספרי, ג' חילוקים במעלת נבואת משה יותר מבלעם, א' פנים אל פנים, שהנבואה מפורשת כמדבר אל חברו שמודיעו עד שיכיר בפניו שהבין כוונתו. ב' שהיה מוכן בכל עת לדיבור. ג' שמדבר עמו מעומד ולא היה נופל.

עוד חילוק מבואר במדרש (כ"ב) למה נגלה על בלעם לילה, לא היה ראוי לרוח הקדש לפי שכל נביאי הגוים בלילה מדבר עמהם וכן אליפז אומר (איוב ד) בסעיפים מחזיונות לילה וכן אליהוא אומר על זה שדבר אותו לילה. וכן אי' בב"ר (ויצא עד) משל לפלגש שבאים אליה במטמונית, כך אין הקב"ה נגלה על נביאי אוה"ע אלא בלילה.

פחיתות מדרגת בלעם

הר"ן בדרשות (דרוש ה נו"ב) הביא את הגמ' בנדרים (לח) שאין הקב"ה משרה שכינתו אלא על חכם גבור עשיר ועניו. וכ' דאין הכוונה שלא יהיה כן לעולם, שהרי אין ספק שבלעם לא נתקדש בפרישות וביראת חטא, וכל שכן בענוה שהיא למעלה מהן. אלא שלפעמים ישתנה לפי צורך השעה. ועי"ש דמשמע שצורך השעה הוא שלא יהא פתחון פה לאומות לומר אילו היה לנו נביא כמה היינו עובדים להקב"ה.

ואחד מהראשונים הוא צרו המור (פר' בלק) כתב על בלעם [ואבימלך], "ח"ו שנאמר שהיו משיגים השגת הנבואה כשאר נביאים, כי הם היו טמאים ומצד הטומאה היו משיגים... ובלעם היה רב וגדול בזאת החכמה מכל שאר חכמי אוה"ע המכשפים, והיה בקי בכל מיני נחש וקוסם וכי' (עי' לק')."

ועי' באברבנאל (דברים שם) שתמה "ויותר זר מזה שיעשו בלעם במדרגת משה, ואיך יהיה אדם חסר מכל שלמות גופי ונפשי כמו שהם ז"ל עצמם אומרים מבלעם, עולה במעלה עליונה כזאת שרשע כמוהו יהיה שוה בנבואה לאדון הנביאים", (עי' לעיל מה שביאר בזה).

וכ' בסדר העי' (ספיה"ע) בענין נ' שערי קדושה, שכנגדם יש חמשים שערי טומאה, שגם את זה לעומת זה עשה האלהים ורמז שיש נ' שערי טהרה וזכה משה כמעט לכולם, כן יש נגדם מבחוץ **ונטמא בלעם בני שערי טומאה**, וזהו ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, אבל באומות העולם קם, שבטומאה שמבחוץ השיג בלעם מה שלא השיג אדם אחר כמוהו.

פער הליון

בלעם הקוסם

כתיב ביהושע (יג,כב) ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בני ישראל בחרב. ובסנהדרין (קו) הק' דהרי הוא נביא ולא קוסם, ותי' בתחילה נביא ולבסוף קוסם. ופירש"י לבסוף, שנתן עיניו לקלל את ישראל ניטלה ממנו הנבואה ונעשה קוסם. ועי' במדב"ר (פר' כ, יט) שעל זה צווח בלעם "מן ארם ינחני בלק" - רם הייתי והורידני בלק.

וכ' בעה"ט בפס' (כד,טו) "נאם בלעם בנו בעור" בער כתיב חסר ו', כי נבער מדעת שמאז לא דברה עמו שכינה.

ועי' במ"ר (כז) דדרשו במ"ש "פתורה", י"א בתחלה פותר חלומות היה חזר להיות קוסם וחזר לרוח הקדש.

אך האברבנאל (דברים שם) כ' שבאמת לא היה נביא כלל, ולכן הכתוב לא כינה את בלעם בשם נביא בשום מקום. כי אם בשם קוסם. כי זה היה עניינו באמת עם היות שלצורך ישראל נבא לאותה שעה, אבל לא הגיע למעלת מראה הנבואה כנביאים האמתיים. וכדבריו נקט הכתב והקבלה.

ובצרו המור הנ"ל פי דז"ג מדרגת נבואתו, וביאר שהיה בקי בכל מיני נחש וקוסם שהם על ב' דרכים. האחת שהיה מחבר מיני נחשים ועקרבים ובהם היה עושה מין נחש. והשני שהיה מלקט עשבים ועשה בהם קוסם. וזהו כי לא נחש ביעקב ולא קוסם בישראל.

נבואת בלעם במקום הקוסם

בפס' "כי לא נחש ביעקב", פירש"י אינן צריכין למנחש וקוסם כי בכל עת שצריך להאמר ליעקב ולישראל מה פעל הקב"ה ומה גזרותיו במרום, אינן מנחשים וקוסמים, אלא נאמר להם על פי נביאיהם מה היא גזרת המקום, או אורים ותומים מגידים להם.

והרמב"ן ביאר שאמר כך מפני היותו קוסם, ובקשת בלק היתה לקלל בקסמיו, על כן אמר לו, אין נחש ביעקב או להטיב להם, ולא קוסם בישראל מזיק או מועיל, כי מפי עליון תצא להם הרעות והטוב. ואינם בממשלת שרים וכוכבי השמים שיזיק להם אדם בקסם ונחש כגוים. [ומבואר לפי הנ"ל שלא היה נביא, אלא בא לקלל לפי ניחושיו, לכוון לשעת כעס וכו', אלא שבאותו זמן קיבל נבואה ואמר על כרחו להיפך].

ואחרי שנאמר לבלעם כי לא נחש, כתיב "ולא הלך לקראת נחשים". ופירש הרמב"ן (כד,ב) שבפעמים הראשונות היה מנחש ורוצה לקלל אותם בנחש, והיה השם בא אליו בדרך מקרה, **לא בכוננתו לנבואה ולא ממעלתו שהגיע אליה**. ועתה כאשר נאמר לו כי לא נחש ביעקב ולא קוסם בישראל להרע או להטיב להם, הניח הנחשים ולא הלך כפעם בפעם לקראתם.

וכן כ' הראב"ע (כג, כח) ולא הלך לקראת נחשים, על כן היתה עליו רוח אלקים, וזה עשה בעבור שראה כי לא נחש ביעקב.

ברכות בלעם

אי' בגמ' (תענית כ. וסנהדרין קה:) טובה קללה שקילל אחיה השילוני את ישראל יותר מברכה שברכן בלעם הרשע וכי' בלעם הרשע בירכן בארז שנאמר כארזים, מה ארז זה אינו עומד במקום מים ואין גזעו מחליף וכו'.

וכ' רש"י בסנהדרין, דמה דכתיב כארזים עלי מים **שכינה היא דאמרה**, איהו אמר כארזים כלומר שאין עומדין במקום מים, שכינה אמרה עלי מים. וכן כולו מפרש באגדה ככהאי גוונא, כנחלים נטיו הוא אמר כנחלים פוסקין לפעמים, יצאה בת קול ואמרה נטיו. הוא אמר כגנות, אמרה בת קול עלי נהר. הוא אמר כאהלים, יצאה בת קול ואמרה נטע ה'.

ובפירוש רש"י בתענית כ' דההוא לאו בלעם קאמר ליה, דבלעם אמר כארזים **והמלאך השיבו עלי מים**, וכן כולו, דבלעם אמר כנחלים דזימנין מתייבשין, וקאמר ליה המלאך נטיו, דאין יבישין לעולם. והוסיף לפרש דזהו דכתיב בפר' כי תצא (כג,ו) ולא אבה ה' אלקיך לשמע אל בלעם **ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה - על ידי מלאך**, שהושיבו על ידי מלאך. ("יא שפי' תענית אינו מרש"י, עי' שד"ח ח"ו עמ' לו).

וכ"כ התוס' בתענית (ד"ה מה) דאע"ג דמ"ש בקרא עלי מים ההוא לאו בלעם קאמר ליה אלא מלאך.

והק' השל"ה (בלק תו"א ז) איך עבר בלעם על פי ה' שהורה לו שלא יברכם מעצמו אלא הדבר אשר ישיב בפיו. וכ' דשמא מ"ש שכינה היא דאמרה היינו השכינה שהיתה שורה עליו דהיינו הנבואה, עי"ש.

וכע"ז כ' הכלי יקר (כד,ו) עי"ש שכ' על פירש"י שהוא דחוק, אלא פירש שבלעם עצמו הוכרח לומר את הברכה, וכגון בפס' כארזים עלי מים, "שהיה בדעתו להמשיכם לסתם ארז שאינו עומד במקום מים כדי להשליט בהם עין הרע כסתם ארז שע"י שהוא גבוה הכל מסתכלין בו וכו'. ויהפוך ה' את הקללה ונתן חכה לתוך פיו לאמר, אמור כארזים עלי מים שטר ושוברו עמו כי המים מגינין עליו ומצילין מעיה"ר...".

מ"ב קרבנות בלק ובלעם

הרב זיו שצלקה

איתא בגמ' סוטה (מז). אמר רבי חנינא בשביל ארבעים ושניים קרבנות שהקריב בלק מלך מואב הובקעו מישראל ארבעים ושניים ילדים איני והאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות ואעפ"י שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה שבשכר ארבעים ושניים קרבנות שהקריב בלק מלך מואב זכה ויצתה ממנו רות שיצא ממנו שלמה שכתוב ביה "אלף עולות יעלה שלמה" ואמר רבי יוסי בן חוני רות בתו של עגלון בנו של בלק היתה תאוותו מיהא לקללה הווי (למעט את ישראל ואותה כוונה כאן נתקיימה - רש"י).

ומבואר בגמ' שהסיבה שנהרגו ארבעים ושניים נערים (מ"ב-ב,יט) היא משום הקורבנות שהקריב בלק ונשאלת השאלה מה השייכות של קרבנות בלק למיתת ארבעים ושניים הנערים הרי מפורש בפסוקים שלאחר שאלישע הנביא המתיק את מי העיר וקיפח בכך את פרנסת ארבעים ושניים הנערים יצאו הנערים הללו וקללו אותו "עלה קרח עלה קרח" וכאשר ראה אלישע שאין בהם ולא בזרעם לחלוחית של מצוה (כמבואר בגמ' מו:) קיללם בשם ה' וגירה בהם את הדובים והרגם וצ"ב מדוע אם כן תולה הגמ' את מיתת ארבעים ושניים הנערים בקרבנות בלק בזמן שבפסוקים מפורש שאלישע הוא זה שהרגם.

ומזה זמן רב שנתקשתי בקושיה זו ולא ראיתי במפרשים מי שעמד על כך עד שה' האיר את עיני ומצאתי בפרוש הרא"ש על התורה (כב-מא) שכתב שבזמן שהקריב בלק את ארבעים ושניים הקרבנות התקבלו קורבנותיו ברצון ובאותה עת נגזרה גזירה בשמים שימותו ארבעים ושניים אנשים מישראל ודבר זה נמסר מדור לדור ממשא רבנו ליהושע ואח"כ לפנחס וכו' עד שנמסר לאליהו הנביא שמסר זאת לאלישע וכאשר ראה אלישע את ארבעים ושניים הנערים הללו שלא היתה בהם לחלוחית של מצוה והיתה יצירתם בעבירה אמר אלישע עד מתי תהיה הגזירה הזאת תלויה ועומדת טוב שתתקיים באלו ומיד בקש רחמים ונתקיימה בהם שנאמר "ותצאן שתיים דובים מן היער ויהרגום" ומעתה מתורצת הקושיא היטב דהיינו שאילולי מ"ב הקורבנות שהקריב בלק אכן לא היה אלישע מקלל את הנערים והורגם ונמצא שקרבנות בלק הם אלו שגרמו למיתת מ"ב הנערים וב"ה שזכינו ללמוד מדברי הרא"ש הנ"ל פשוט יקר לאמיתיה של תורה.

והנה בגמ' (הנ"ל) מבואר שבזכות הקרבנות שהקריב בלק שלא לשמה זכה שיצא ממנו שלמה המלך שהקריב קרבנות לשמה ונשאלת השאלה הרי בלעם הוא זה שנתן לבלק את העצה להקריב קרבנות מדוע לא מצינו שיצא מבלעם גם כן אדם צדיק שיקריב קרבנות לשמה.

ונראה ליישב על פי דברי התוס' (נזיר כג: ד"ה שמתוך) שכתבו שכל ההבטחה של מתוך שלא לשמה בא לשמה זהו דוקא במי שעושה לשם כבוד וכדומ' אולם מי שעושה על מנת לקפח אחרים נוח לו שלא נברא ובו אין הבטחה כלל שיבוא לשמה, והנה הסיבה שהקריב בלק את קורבנותיו היתה משום רצונו לקנות לו שם ולהמשיך למלוך ולא דווקא משום שנאת ישראל כמבואר בדברי המהרש"א (הוריות י:) וכיוון שהביא קרבנות שלא לשמה אלא כדי לקנות לו שם זכה שיצא ממנו שלמה שהקריב לשמה מה שאין כן בלעם שהקריב את הקורבנות משום שרצה לקפח את ישראל כדאיתא בסנהדרין (קה:) שנאה מבטלת שורה של גדולה מבלעם שנאמר "ויקם בלעם בבוקר ויחבוש את אתונו" (שמרום השנאה ששנא בלעם את ישראל ורצה כבר לקללם הזדרז לחבוש בעצמו את אתונו) ובכה"ג שעושה על מנת לקפח אחרים הרי אין את ההבטחה של מתוך שלא לשמה יבוא לשמה כמבואר בתוספות הנ"ל ומשום כך לא מצינו שיצא מבלעם גם כן אדם צדיק.

פרשת בלעם - הנבואה על משיח בן דוד

ואבותיהם הטעום". נביאי השקר הללו מגלים לעולם את חוסר היכולת שלהם להפוך מאמינים בשקר לבני אדם. או שהם חיים ברוע נורא בצביעות נוצרית או שהם חיים כפראי אדם ישמעאלים ונוראים. "בני אדם" נמצא רק אצל ישראל המאמינים בטוב שגנוז באדם ובעולם. רק בני ישראל המצפים לגילוי הטוב הזה עדיין מתענים בתעניות הציבור כציפייה לימות המשיח. כפי שכתב הרמב"ם בהלכות תעניות "כל הצומות האלו עתידיים ליבטל לימות המשיח ולא עוד אלא שהם עתידיים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה" וכו' (הי"ט).

ברכת התורה והנהנין

לכבוד ידידנו המעלה מתורתו על שולחנו מרביץ תורה ברבים

הרה"ג רבי **מאיר רותן** שליט"א לרגל הוצאת הספר החשוב

חידושי רבי אלחנן קובץ שיעורים השלם על ב"ק

והוא סידור מחדש של הספר קובץ שיעורים ע"ס הדף בתוספת הערות מגדולי האחרונים

שיצא לאור לכבוד יום היא"צ בי"א תמוז

יה"ר שיזכה להגדיל תורה ולהאדירה ויהא שם שמים מתקדש על ידו

בברכה

מערכת "עומקא דפרשה"

ניתן להשיג בחנויות, וכן השבוע במחיר מסובסד בדוכנים (בלוי)

דרושים חברותות:

טלפון	שעה	מקום	נושא	
054-8519102		נאות שמחה	כתובות מפעל הש"ס	בוקר
052-7693513	9:30-13	פתוח	גמ'	
053-3184337	9:30-13	קמ"ח	גמ', עדיף שבת	
052-7187251		אבי עזרי	גמ' רש"י	אחר הצהריים
054-8462992	9:30-12:30	מודיעין	גמ'	
050-4131204	4-7	חניכי הישי' כיכר פלוק	שו"ע	
052-7694564	כשעה בין 8:30-4:30	היכל יצחק	דף היומי	ערב
054-8593364	4-6	פתוח	גמ'	
058-3241955	שעה	בית תפילה	טוש"ע חזרה	
052-7122518		פתוח	גמ' נדרים/שבועות	לילה
052-766995	7:30-10:30	פתוח	קנין הלכה	
053-3141790	9:30-11	זכרון מאיר	קנין הלכה - שבת	
052-7638468		פתוח	דף היומי	
052-7665995	7:30-10:30	פתוח	קנין הלכה	
054-8456965		פתוח	מעוניין בתשלום	
054-8419009		פתוח	פתוח	
050-4119613	10	תחילת נתיה"ם	גמ'	
052-7120693		קמ"ח	טהרות	

לקביעת חברותא התקשר עכשיו: 0533-15-46-95 והשאר הודעתך

לתרומות בכרטיס אשראי במכשיר "נדרים פלוס"

בספריית בית יוסף וכן בכל המכשירים בתפריט קופות נוספות: עומקא דפרשה או בטלפון: 03-76-3-0585 "נדרים פון" שלוחה 74 [ע"ד]

נושאי הגליונות הקרובים בס"ד

פנחס - ירושה
מטות מסעי - התרת נדרים
דברים - בישולי נכרים
ואתחנן - ט"ו באב

ד"ת [עד 700 מילים] יתקבלו בצירוף שם מלא וטל' עד יום שלישי בערב בדוא"ל: gal2@okmail.co.il
בכת"י, עד יום א' בתיבה שע"י אוצה"ס בית יוסף, בצירוף הוצ' הקלדה [10 ש' לעמוד]

להנצחות ופרסום בגליון: 052-7678393

לקבלת הגליון בדוא"ל בקביעות: יש לשלוח בקשה לכתובת: gal2@okmail.co.il